

Ösztönzés és együttműködés*

Kolozsi Pál Péter

Parragh Bianka (szerk.):

Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok

Akadémiai Kiadó, 2019, p. 336

ISBN: 978-963-454-547-7

Mi az, amit a piacnak kell megoldania, és mi az, amit az államra érdemes bízunk? Milyen szerepet töltsenek be az életünkben a kölcsönös, mellérendeltségen alapuló, piaci viszonyok, és milyen súlya legyen a közösségi érdeket képviselő államnak? Ha vannak a közgazdaságtannak alapvető kérdései, ezek minden bizonnyal közéjük tartoznak, nem véletlen, hogy ehhez a problémakörhöz időről-időre visszatérnek a közgazdászok. Bár nem kérdéses, hogy az államra szükség van, hiszen bizonyos feladatokat a piac nem képes ellátni, de az optimális állami szerepvállalás körülhatárolása nem triviális feladat. A társadalmat és így az államot is körülvevő környezet folyamatosan változik, így könnyen lehet, hogy ami tegnap megfelelő felosztás volt, az ma már nem az, holnapra pedig teljesen idejétmúlttá válik. Ugyanígy nem lehetünk biztosak abban sem, hogy ami egy adott intézményi közegben, országban működőképes modell volt, az eltérő formális és informális intézményi jellemzők körében is jó választásnak bizonyul (*Tanzi 2011*). Ezt a megközelítést tükrözi az *Ösztönző állam – hatékonyabb vállalatok* című tanulmánykötet is, amely arra vállalkozik, hogy a 21. század eleji Magyarország esetére vonatkoztatva mutassa be az ösztönzésen, az együttműködésen és az ebből adódó hatékonyságon alapuló állami működési modellt.

Az állammal kapcsolatos közgazdasági gondolkodást évszázadok óta determinálja a vele kapcsolatos általános percepció alakulása. Az, hogy kit, mit bízna a gazdaságban az államra, nagyban azon múlik, hogy ki mit gondol általában az államról, és persze az állam ellenpontjáról, a piacról. Ez a kérdés kapcsolódik ahhoz is, hogy hol látjuk az értékteremtést a gazdaságban (*Mazzucato 2018*). Az értékelméletek fejlődése nagyon dinamikus és mélyreható volt az utóbbi évszázadokban – de az összességében jellemző volt, hogy az államnak „nem sok lapot osztottak”. A 17. században a nemesfémek felhalmozását lehetővé tevő kereskedelmet tekin-

* A jelen kiadványban megjelenő írások a szerzők nézeteit tartalmazzák, ami nem feltétlenül egyezik a Magyar Nemzeti Bank hivatalos álláspontjával.

Kolozsi Pál Péter a Magyar Nemzeti Bank igazgatója. E-mail: kolozsip@mnbb.hu

tették a fő értékteremtőnek (merkantilisták), majd az agrárium és így a föld került fókuszba (fiziokraták). Az ipari munkamegosztás erejében hittek a klasszikus közgazdászok, majd jött a piacot értékteremtővé emelő marginalista forradalom, ami egyértelműen letette a voksot a közgazdaságtan fősodrára azóta is uraló, nem túl pozitív államkép mellett. Adam Smith óta a mainstream szemében sokáig szinte megkérdőjelezhetetlen volt a piac „láthatatlan kezébe” vetett hit, a skót morálfilozófus ugyanis arra jutott bő kétszáz évvel ezelőtt, hogy bizonyos feltételek mellett a gazdaság akkor működik hatékonyan, akkor hozza létre a legnagyobb „gazdaságot”, ha az állam nem szól bele a tranzakciókba, nem irányítja, tereli azokat, hanem engedi, hogy a „piaci mechanizmusok” működésbe lépjenek, és az egyéni önértékkövetés közjává nemesedjen.

A mainstream gondolkodás – tévesen – a kormányzatot a „szükséges rossz” kategóriába sorolja, ahol az állam csak a piaci kudarcok korrigálására képes (arra is csak korlátozottan, hiszen gyorsan belefuthat a kormányzati kudarcok valamelyikébe), összességében nem produktív, nem értékteremtő. Ezt a piacpárti hozzáállást megszületése óta sokszor és sokan kritizálták, az utóbbi évtized eseményei pedig alapjaiban kérdőjelezték meg. Mivel a 2008-as válság kirobbantásának „érdemét” nehéz lenne elvitatni a piaci erőktől, így a figyelem érthető módon az állam felé fordult már csak azért is, mert végső soron az állam volt az a „szereplő”, amely rendet rakott a piaci zűrzavarban. Egyre több jel utal arra, hogy a választóvonal nem a piac és az állam, hanem a jól és a rosszul működtetett állam között húzódik.

A több mint 330 oldalas, kilenc tanulmányt és két vállalatirányítási esettanulmányt tartalmazó tanulmánykötet egyértelműen emellett az újszerű és friss hozzáállás mellett tesz hitet, amikor elméleti tanulmányokkal és gyakorlati példákkal mutatja be a magyar gazdaságban 2010 óta végbement gazdaságpolitikai és közpénzügyi megújulást, illetve az utóbbi bő évtized változásaiból kirajzolódó magyar államműködési modellt, amely elismeri, hogy az államnak kiemelkedő szerepe van az egész piacgazdasági rendszer működése, a piacok fejlődése, az innováció, az értékteremtés és a hatékony piaci működés kialakítása és fenntartása terén.

A Parragh Bianka által szerkesztett kötet egyszerre vázolja fel a 2010 óta követett gazdaságpolitika elméleti keretrendszerét, illetve mutatja be gyakorlati példákon keresztül is a modell működését. A 2010-es év egyértelmű választóvonal a magyar gazdaságpolitikában. Magyarországot rendkívül legyengült állapotban érte el 2008-as globális pénzügyi válság, amit elsősorban az okozott, hogy az országban a válság előtti időszakban komoly finanszírozási és strukturális feszültségek alakultak ki, amire a válságkezelés első éveiben téves és sikertelen válaszokat adott a hazai gazdaságpolitika. Az intézkedések a gazdaság kínálati oldalára koncentráltak, ami megszorításokkal párosult (Mátolcsy 2019). A 2010-ben elkezdett gazdasági irányváltás 12 gazdasági fordulat keretében valósult meg, amely nagyban épített a fiskális és

a monetáris politika közötti kooperációra (Matolcsy – Palotai 2016). Ezt az időszakot és gyakorlatot tekinti át a tanulmánykötet is, melynek fő üzenete, hogy a 2010-től eltelt időszak gazdaságpolitikai és közpénzügyi megújulása lehetőséget adott arra, hogy napjainkra új tartalmi és minőségi szintre kerüljön az állami működés. Ennek az új modellnek az alapja a célzott ösztönzés, a bizalom és az ezeken alapuló együttműködés az állam és a gazdaság szereplői között. Ez az ösztönző-támogató állami megközelítés, amely egyszerre törekszik kiszámíthatóságra, stabilitásra és hatékonyságra, támogatja a gazdaságpolitikai ágak összhangját, valamint kiemelt céljának tekinti a fenntartható versenyképesség növeléséhez és a hosszú távon fenntartható fejlődéshez való hozzájárulást.

A tanulmánykötet a 2010-től kiépített ösztönző állami attitűd makro- és mikroszinten érvényesülő hatásait és a gyakorlati összefüggéseit is vizsgálja, illetve a szerzők az állammodell finomhangolásának lehetséges irányait is áttekintik. A kötet szerzőinek névsora garancia arra, hogy az eseményeket közelről megélő, azokat alakító szereplőktől kaphatnak áttekintést az olvasók, hiszen a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának két tagja – Parragh Bianka és Báger Gusztáv – mellett fejezetet jegyez a sakkönyvben többek között Domokos László, az Állami Számvevőszék elnöke, György László, az Innovációs és Technológiai Minisztérium államtitkára, Parragh László, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke, Végh Richárd, a Budapesti Értéktőzsde elnök-vezérigazgatója is, illetve Joerg Bauer, a Tungsram Csoport tulajdonosa és elnök-vezérigazgatója.

A kötet Parragh Bianka által jegyzett nyitótanulmánya bemutatja az állammodellek fejlődését és az állami szerepvállalás változásának szakaszait, részletesen kitérve a 2010 utáni magyar állami modellváltásra, illetve a kapcsolódó magyar válságkezelési lépésekre. A szerkesztő-szerző rámutat, hogy az állam és a piac hatékonyabb harmonizálását szolgáló gazdaságpolitikai irányváltás eredményességének számos látható jele van. Ezek egyike a fenntartható gazdasági alapokon nyugvó dinamikusabb gazdasági növekedés. A növekedés fundamentumai e tekintetben az államadósság csökkentése, a foglalkoztatás emelése, az oktatás fejlesztése, a beruházások, a hitelezés, a kutatás-fejlesztés, a tőke be- és kifizetések fokozódása, a GDP és GNI közötti különbség mérséklődése és az emelkedő közösségi jólét. A kötetben bemutatásra kerül az Alaptörvény szerepe, illetve közpénzügyi hatásai. A kötet az elméleti alapvetések mellett végigveszi az állam és a piac összhangjának gyakorlati példáit, amelyek közül talán a legismertebbek az adó- és adóigazgatási reformok, a foglalkoztatás- és családpolitikai szemléletváltás, a monetáris politikai fordulat, a lakossági devizahitelek kivezetése, a jegybanki hitelösztönzés, a tőkepiac-fejlesztés, a kamarai rendszer megerősítése, a versenyképesség átfogó gazdaságstratégiai céljátétele, illetve ellenőrzési oldalról kiemelten az Állami Számvevőszék szemléletbeli és módszertani megújítása. Részletes elemzés foglalkozik a közérdek szolgálatában

megvalósuló vállalatirányítás feltételeivel az állami tulajdonú vállalatok ellenőrzésével összefüggésben, amivel kapcsolatban Domokos László arra a konklúzióra jut, hogy a közjó szolgálatához állammenedzsment-szemléletben kidolgozott etikus irányítási rendszerre van szükség. Ezt a gondolatmenetet „viszi tovább” Báger Gusztáv, aki szerint az integritási szemlélet és módszertan a magánszektor, azaz a vállalatok és a pénzügyi intézmények számára is eredményesen felhasználható lehet. György László és Oláh Dániel a protekcionista helyett a patrióta gazdaságpolitika mellett teszi le a voksot, rögzítve azt a célt, hogy „Magyarország 2030-ra az Európai Unió azon öt országa közé kerüljön, ahol a legjobb élni, lakni és dolgozni”. Parragh László az állam és a vállalkozások, elsősorban a KKV-szektor együttműködését elemzi, és kiemeli, hogy az ösztönző államot egyszerre jellemzi, a vállalkozások számára a változó környezetben kiszámítható keretrendszer biztosítása, illetve az arra való törekvés, hogy a piaci szereplők mindegyike részese lehessen az együttműködésnek. Ezzel kapcsolatban a szerző hét kulcsterületet azonosít a hazai kis- és középvállalatok prosperitása tekintetében, amelyek a digitalizáció, az innováció, a munkaerőhiány, a generációváltás, az exportpiaci megjelenés, a termelékenység és a vállalati tudatosság. Külön fejezet foglalkozik az integritással mint az irányítás új szemléletével és eszközével, illetve az állam innovációban betöltött szerepével és a vállalati innovációt ösztönző állami szerepvállalással a tudásmenedzsment és a digitalizáció területén. Végh Richárd tanulmánya részletesen tárgyalja az ösztönző állam lehetőségeit a tőzsde és a gazdaság versenyképességi összefüggéseiben, valamint a tőkepiac versenyképességi aspektusait, illetve külön fejezet foglalkozik a Széchenyi Kártya Program vállalati hitelezésben betöltött szerepével. A hatékony és sokoldalúan ösztönző állam megvalósulásának gyakorlati „lenyomataként” két gazdasági társaság (a már említett Joerg Bauer vezette Tungsram, illetve a tőzsdei bevezetést sikeresen megvalósító Megakrán közép vállalat) példája is bemutatásra kerül.

A tanulmánykötet azon túl, hogy pontos, kutatói szempontból is jól használható leírása a 2010 után történt gazdaságpolitikai-közpénzügyi változásoknak, az állammal kapcsolatos rossz beidegződések lebontására is alkalmas. A mainstream gondolkodás komoly károkat okozott a közgondolkodásban, hiszen a piac mindenhatóságának és az állam tehetetlenségének hirdetése olyan gazdaságpolitikai megoldásokat eredményezett, amelyek egyenesen vezettek a pénzügyi válsághoz. Az utóbbi évtizedekben sokat erodálódott a közszféra ethosza, az állam önértékelése jelentősen romlott, miközben az előttünk álló kihívások – a demográfiai nyomás fokozódása, a geopolitika átalakulása, a technológiai fejlődés, a pénz átalakulása, a klimatikus kihívások (*Virág 2019*) – miatt az államnak egyre inkább az lesz a feladata, hogy olyan feladatokat oldjon meg, amelyeket a magánszektor nem képes vagy nem akar. Különös és szomorú aktualitást ad mindennek a jelenleg is tomboló koronavírus-járvány, hiszen a mindenki által várt vakcina fejlesztésében ugyan piaci szereplők is

részt vesznek, de a végső sikernek alapvető és elengedhetetlen feltétele a megfelelő állami finanszírozás és fejlesztési stratégia.

A tanulmánykötet egyszerre alapos szakmai munka és közérthető kordokumentum, ami a makroszint mellett a mezo- és mikroszintű gazdaságirányítási dilemmákat is körüljárja, előremutató többszintű elemzési keretrendszerrel mutatva be az olvasóknak. A kötetet a közgazdászoknak és a közgazdasági-közpolitikai kérdések és az utóbbi évtized modellváltása iránt érdeklődő nem szakmabelieknek is szívből ajánlom.

Felhasznált irodalom

Matolcsy György – Palotai Dániel (2016): *A fiskális és a monetáris politika kölcsönhatása Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben*. Hitelintézeti Szemle, 15(2): 5–32. <https://hitelintezetiszemle.mnb.hu/letoltes/matolcsy-gyorgy-palotai-daniel.pdf>

Matolcsy György (2019): *A sikeres válságkezelés a 12 gazdasági fordulat tükrében*. Polgári Szemle, 15(1–3): 15–45. <https://doi.org/10.24307/psz.2019.0903>

Mazzucato, M. (2018): *The Value of Everything: Making and Taking in the Global Economy*, PublicAffairs.

Tanzi, V. (2011): *Government versus Markets. The Changing Economic Role of the State*. Cambridge University Press.

Virág Barnabás (szerk.) (2019): *A jövő fenntartható közgazdaságtana*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest.